

حق محاکمه عادلانه چیست و چه اثراتی دارد؟

حق محاکمه عادلانه به عنوان یکی از حقوق اساسی بشر در سطح بین الملل به رسمیت شناخته شده است.

حق محاکمه عادلانه به عنوان یکی از حقوق اساسی بشر در سطح بین الملل به رسمیت شناخته شده است. حق مذکور در اسناد بین المللی مهمی نظیر مواد ۱۰ و ۱۱ اعلامیه جهانی بشر (۱۹۴۸)، بند ۷-۲ ماده ۱۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶) و اسناد منطقه ZWNJ؛ ای نظیر ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (۱۹۵۰) ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹) [۴]، مواد ۷ و ۲۶ منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت ZWNJ؛ ها، به رسمیت شناخته شده است. تصریح به حق محاکمه عادلانه و حمایت از آن منحصر به اسناد مذکور نمی ZWNJ؛ شود و اسناد متعددی بر حمایت از این حق تأکید نموده ZWNJ؛ اند. در این میان، میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی به جهت ماهیت الزام آور و این که از جمله اسناد بین الملل است مورد پذیرش غالب کشورهای ZWNJ؛ قرار گرفته از اهمیت زیادی برخوردار می ZWNJ؛ باشد.

به گزارش laquo& تا بنا که raquo& مطابق مقررات مذکور حق محاکمه عادلانه، حقی است که شامل حق استماع عادلانه و علنی، اصل تساوی و برابری طرفین، مهمتر از آن تضمین به این رسیدگی در دادگاهی ذیصلاح، مستقل و بی طرف که به موجب قانون ایجاد شده، انجام می ZWNJ؛ شود و حق دادرسی در چنین محکمه ZWNJ؛ ای، حقی مطلق است که در هیچ شرایطی مورد تعلیق قرار نمی ZWNJ؛ گیرد.

مطابق بند ۱ ماده ۱۴ میثاق بین المللی حقوق مدنی سیاسی، همه در مقابل دادگاه برابرند و هر کس حق دارد به این که به دادخواهی او بطور منصفانه و عادلانه بصورت علنی در یک دادگاه صالح مستقل و بی طرف مطابق با قانون رسیدگی شود. بر این اساس حق محاکمه عادلانه، جهت تحقیق، خود نیازمند برخی از شرایط و تضمین ZWNJ؛ هایی است که در ماده مذکور به آن اشاره شده است. از جمله این شروط، رعایت اصل برابری است که در ماده ۲۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز به آن تصریح شده است.

بر این اساس کلیه افراد در مقابل قانون مساوی بوده و بدون هر گونه تبعیضی از حمایت برابر در مقابل قانون برخوردارند؛ بنابراین اگر هر گونه تبعیض بر اساس جنسیت، مذهب، عقیده، رنگ، نژاد و... در بهره ZWNJ؛ مندی افراد از حقوق یا حمایت آن ZWNJ؛ ها در برابر قانون تأثیر گذار باشد در این صورت محاکمه افراد بر مبنای آن قانون، نقض حق محاکمه عادلانه محسوب می ZWNJ؛ شود.

از جمله دیگر شرایطی که برای حق محاکمه عادلانه در نظر گرفته شده مربوط به حق دستیابی فرد به دادگاه صالح مستقل و بی طرف و علنی جهت اقامه دعوی می ZWNJ؛ باشد چنین دادگاهی به موجب قانون ایجاد شده باشد. هرگاه فرد در دادگاهی که به موجب قانون ایجاد نشده یا آنکه دادگاه صلاحیت ZWNJ؛ برای رسیدگی را نداشته یا آنکه به هر نحوی استقلال آن مخدوش باشد مورد محاکمه قرار گیرد، در چنین حالتی بی تردید حق فرد به محاکمه عادلانه نقض شده است. اما حق به علنی بودن محاکمه مطلق نیست و دارای قیود و محدودیتهایی می ZWNJ؛ باشد.

از جمله محدودیت ZWNJ؛ های مربوط به افراد خصوصی، دادگاه می ZWNJ؛ تواند محاکمه را به صورت غیر علنی برگزار نماید همچنین مطابق مقررات میثاق مذکور هر شخص متهم به جرمی حق دارد تا زمانی که جرمش بر طبق قانون اثبات نشده، بی ZWNJ؛ گناه فرض شود. این متن که نشانگر اصل برائت است یکی از تضمین ZWNJ؛ های حداقلی در دادرسی ZWNJ؛ های کیفری در جهت رعایت حقوق مربوط به متهمین است که عدم التزام عملی به آن، منجر به نقض حق محاکمه عادلانه خواهد شد.

یکی دیگر از مهمترین شروط مربوط به حق محاکمه عادلانه آن است که فرد محکوم مطابق با قانون، حق تجدید نظر در محکومیت و مجازات تعیین شده را توسط مرجعی بالاتر داشته باشد. چنین شرطی به این معنی است که هر شخص محکومی با صرف نظر از این که چه جرمی را مرتکب شده یا مجازات آن جرم چیست این حق را داشته باشد که از رأی صادره علیه خود بتواند در مرجع بالاتر تجدید نظر خواهی نماید؛ بنابراین اگر در جایی حق تجدید نظر خواهی در احکام کیفری از فردی سلب شود، در آنجا می ZWNJ؛ توان گفت: حق محاکمه عادلانه او نقض شده است.

با توجه به قیودی که در بند ۵ ماده ۱۴ آورده شده مشخص است که چنین شرطی اختصاص به امور کیفری دارد. این موارد از جمله شروط و تضمین‌های اساسی و اصلی جهات رعایت حق محاکمه عادلانه محسوب می‌شوند که بطور کلی و عمومی باید رعایت شوند، اما در کنار این شروط برخی از شرایط دیگر هم وجود دارد که حسب مورد مقررات مربوطه پیش بینی شده و جهت برقراری محاکمه عادلانه رعایت آن‌ها الزامی است. از جمله این شروط می‌توان به عدم اجبار به شهادت علیه خود یا اجبار به اقرار و اعتراف یا رعایت آیین دادرسی مطابق با سن افراد بالغ، حق داشتن وکیل، حق استماع شهادت شهود و جرح شهود و... اشاره نمود. در مجموع با توجه به تمامی آنچه بیان شد در تعریف محاکمه می‌توان گفت: محاکمه عادلانه به پروسه و فرآیندی قضایی یا شبه قضایی قانونی از مدنی یا کیفری اطلاق می‌شود که تمامی معیارهای حقوق بشر بین المللی منصفانه و بی طرفانه را رعایت می‌نماید. حقوق بشر رویه‌های و ماهوی منظور داشتن فرآیندی قضایی مدنی یا بنایی مطابق با تمامی مقررات مربوط به آیین دادرسی شکلی حقوق بشر. این هنجار یکی از هنجارهای عرفی حقوق بین الملل محسوب می‌شود. بنابراین از این حیث بر تمامی دولت‌ها عضو میثاق باشند یا نباشند الزام آور است.

حق محاکمه عادلانه با تفاوت‌هایی که وجود دارد بصورت اجمالی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده و برخی از شرایط مربوط به آن را در اصول نوزدهم، بیستم، سی و چهارم، سی و پنجم سی و ششم، سی و هفتم، سی و هشتم و یکصد و پنجاه و ششم می‌توان یافت.

اصل نوزدهم: *مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.*

اصل بیستم: *همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسانند در حمایت و قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.*

اصل سی و چهارم: *دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچکس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.*

اصل سی و پنجم: *در همه دادگاه‌ها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.*

اصل سی و ششم: *حکم به مجازات و اجرا آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.*

اصل سی و هفتم: *اصل برائت است و هیچکس را از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.*

اصل سی و هشتم: *هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.*

اصل یکصد و پنجاه و ششم: *قوه قضائیه قوه ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده دار وظایف زیر است:*

۱- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات،

شکایات؛ حل؛ و فصل؛ دعاوی؛ و رفع خصومات؛ و اخذ تصمیم؛ و اقدام؛ لازم؛ در آن؛ قسمت؛ از امور حسبه؛ که؛ قانون؛ معین؛ می؛ کند.

2& - احیای؛ حقوق؛ عامه؛ و گسترش؛ عدل؛ و آزادیهای؛ مشروع؛.

3& - نظارت؛ بر حسن؛ اجرای؛ قوانین؛.

4 - کشف؛ جرم؛ و تعقیب؛ مجازات؛ و تعزیر مجرمین؛ و اجرای؛ حدود و مقررات؛ مدون؛ جزایی؛ اسلام؛.

5 - اقدام؛ مناسب؛ برای؛ پیشگیری؛ از وقوع؛ جرم؛ و اصلاح؛ مجرمین؛.